

Op de General Conference in Sjanghai van 7-12 november 2010, zette ICOM Nederland mondiale mijlpaal.

Klik hier voor het persoonlijk verslag van Manus Brinkman, voormalig secretaris-generaal van ICOM en debatvoorzitter in Sjanghai tijdens de ICOM General Conference, 7 – 12 november 2010

Sense and Sensitivity, the Dutch and Delicate Heritage Issues

Het zal niet gauw bij een museum opkomen om een lijk uit de vorige eeuw tentoon te stellen. Maar een zaal met mummies of veenlijken ligt heel wat minder gevoelig. En waarom doen musea zo hun best om door de nazi's in de Tweede Wereldoorlog geroofd erfgoed terug te geven aan de oorspronkelijke eigenaars, maar willen ze in de koloniale tijd geroofd erfgoed het liefst houden? Het zijn zomaar twee vragen die bij je opkomen als je het boek van ICOM Nederland *Sense and Sensitivity* leest, vol met casestudies die de museummensen voor dilemma's plaatsen.

Steph Scholten, directeur van de Divisie Erfgoed van de Universiteit van Amsterdam zegt in de inleiding dat we 'erover moeten praten'. Toen Steph ditzelfde betoogde tijdens een debat ter gelegenheid van de General Conference van de International Council of Museums (ICOM) in Shanghai stond iemand uit Zuid-Afrika op en vroeg of er behalve praten ook nog actie op de agenda stond. Praten kunnen we tot we een ons wegen.

Musea zijn geneigd tot redelijkheid en willen graag in gesprek blijven, maar de gemeenschap zet ze vaak voor het blok. 'Kies! Neem stelling! Praten en stelling nemen kunnen best in overeenstemming met elkaar worden gebracht, vond Judikje Kiers, directeur van museum Ons' Lieve Heer op Solder in Amsterdam. 'Ik bepleit het Veilige Museum, waar bezoekers die uiteenlopende meningen en overtuigingen hebben, geconfronteerd worden met uiteenlopende meningen en overtuigingen. En dat gebeurt in een omgeving waarin ze zich veilig voelen. Niemand zal ze aanvallen op hun eigen overtuiging, maar de andere mening is wel aanwezig; al was het alleen maar om aan het denken te zetten.'

Helene Vollgraaff uit Zuid-Afrika, een van de inleiders van het eerder genoemde debat in Sjanghai haalde de voorbeelden van het nieuwe Zuid-Afrikaanse Freedompark en het al veel langer bestaande Voortrekker Monument aan. In het eerste wordt de na de Apartheid herwonnen vrijheid uitbundig en politiek sturend bejubeld. Bij het andere, eens een symbool van de blanke Afrikaner, worden nu in het bijbehorende museum de vragen gesteld en komen de verschillende meningen over de toekomst van Zuid-Afrika aan de orde zonder enige vorm van propaganda. En waar blijken verreweg de meeste bezoekers te komen, van alle bevolkingsgroepen in Zuid-Afrika? In het Voortrekkersmonument, in het 'Veilige Monument', als ik Judikjes concept mag parafaseren.

Helene Vollgraaff spreekt tijdens het Three Countries Forum.

Maar het Veilige Museum lost niet alle dilemma's op natuurlijk. We zitten er nog steeds mee dat Griekenland de Parthenon-friezen terug wil van het British Museum of Nigeria de NOK-beelden van het Louvre. Alom wordt er gepleit voor 'delen'. Maar wat betekent het precies? Is het de Virtual Collection of Masterpieces (<http://www.masterpieces.asemus.museum>) waarbij musea hun topstukken presenteren op een gezamenlijke website? Is het collectiestukken in langdurige bruikleen naar andere landen sturen? Is het misschien het gezamenlijk onderhouden van een monument waar meer landen hun historie aan verbonden hebben? Dat is het allemaal en meer. Het lijkt er op, dat 'erfgoed delen' het begrip is waar de toekomstige musea mee aan de slag zullen gaan.

Three Countries Forum

ICOM houdt iedere drie jaar een General Conference, waar museumprofessionals uit de hele wereld samenkomen om ervaringen en ideeën uit te wisselen. Veel onderwerpen komen aan de orde. Het gaat er over de nieuwste inzichten in het behoud van oude pigmenten en over *multi-focused fundraising*. Het museumvak kent veel specialiteiten. Maar iedereen, van conservator tot p.r.-medewerker zit met dezelfde wezenlijke vraag: wat en hoe communiceer ik met het publiek en wat is en wil mijn publiek eigenlijk?

In 2010 werd de conferentie georganiseerd door ICOM China en de Chinese Museums Association. Er waren 3500 deelnemers uit meer dan 120 landen. Het thema was 'Museums for Social Harmony'. Dat klinkt algemeen en onschuldig. Tot je bedenkt dat de partijleiding in China *social harmony* tot een soort algemene slogan voor de bevolking heeft gemaakt. En het raakt ook weer aan de opmerking aan het adres van Steph Scholten: mooi die harmonie, maar eerst moeten we een paar minder harmonieuze zaken aan de orde stellen.

ICOM Nederland heeft een traditie opgebouwd om ter gelegenheid van de ICOM General Conference een inhoudelijke bijdrage te leveren in de vorm van een publicatie gerelateerd aan het thema van de conferentie en de Nederlandse museumpraktijk. Deze publicaties speelden altijd een stimulerende rol in de conferentie-discussies. In 2010 besloot ICOM Nederland naar aanleiding van het thema van de Shanghaise Conferentie de gelegenheid aan te grijpen om onderwerpen te bespreken die misschien wel het tegenovergestelde van het congressthema behandelen. *Sense and Sensitivity* gaat in op controversiële onderwerpen. 'We wilden vanuit Nederlands perspectief zaken aan de orde stellen waar eigenlijk zelden in ICOM-conferenties rechtstreeks over wordt gedebatteerd', aldus Odette Reydon, relatiemanager musea bij Erfgoed Nederland en samen met Andrea Kieskamp organisator achter de schermen van het ICOM Nederland-project.

Daarom besloot ICOM Nederland ook een debat te organiseren en wel in samenwerking met twee zustercomités: ICOM Zuid Afrika en ICOM China. Nederland, Zuid Afrika en China; landen met een meer uiteenlopende cultuur en geschiedenis zijn moeilijk voor te stellen. Maar ook daar blijken de museale wezensvragen toch dezelfde te zijn. Vertegenwoordigers van beide zustercomités werden in Nederland uitgenodigd om inzicht te krijgen in hoe er in Nederland over de controversiële onderwerpen wordt gesproken en hoe er in Zuid-Afrika en China tegenaan wordt gekeken.

In juni 2010 verbleven vertegenwoordigers van ICOM-Zuid-Afrika en ICOM China vijf dagen in Nederland. V.l.n.r. Andrea Kieskamp (ICOM Nederland), Odette Reydon (Erfgoed Nederland), Shahid Vawda en Helene Vollgraaff (ICOM Zuid-Afrika) en An Laishun (ICOM China).

Deze bijeenkomst zou later in Sjanghai goud waard blijken te zijn; voorbereiding en scherpste van het debat daar waren excellent. Ik heb zelf veel General Conferences van ICOM meegemaakt, maar het was heel zelden het geval dat de mensen in de zaal van

negen tot half een op het puntje van hun stoel bleven zitten. In teveel gevallen zijn de inleiders niet goed voorbereid, slaat de benadering net de plank mis of is het geheel ronduit slaapverwekkend. Het debat in Sjanghai, dat werd bijgewoond door de president van ICOM, Alissandra Cummins uit Barbados, was een inspirerende bijeenkomst, zo'n gelegenheid waar iedereen het gevoel heeft iets bijzonders mee te maken. Helene Vollgraaff gaf aan de hand van goed gekozen voorbeelden de dilemma's van de Zuid-Afrikaanse musea aan, dilemma's die net zo goed in China, Nederland en alle andere landen bleken te bestaan. Liu Kuili, een deskundige op het gebied van immaterieel erfgoed, stelde het dilemma van de objectiviteit van immaterieel en materieel erfgoed ter discussie. Steph Scholten vroeg wie nu eigenlijk de 'bezitter' is van voorwerpen waarvan het eigendomsrecht betwist wordt, zoals collectiestukken verworven in de koloniale tijd. Het zijn deze onderwerpen waar iedere museummedewerker dagelijks over nadent en waarvoor eigenlijk geen vastomlijnde oplossing is en waar je alleen met elkaar uit komt in een proces van onderling gesprek en uitwisseling van visies.

Hoe dan ook, het 'Three Countries Forum' werd een steeds terugkerend onderwerp van gesprek op verschillende bijeenkomsten tijdens de General Conference en werd voortdurend aangehaald als een voorbeeld van wat ICOM meer zou moeten doen om haar mondiaal inhoudelijk leiderschap beter vorm te geven.

Shanghai Declaration

ICOM China besloot, buiten de officiële procedures van ICOM om, Nederland te vragen te helpen met het ontwerpen van de eindverklaring van de General Conference in Sjanghai. Drie personen afkomstig uit de drie landen van het Three Countries Forum namen het ontwerpen van deze eindverklaring ter hand onder leiding van de voorzitter van de ethische commissie van ICOM, de Australische Bernice Murphy.

De Shanghai Declaration werd opgesteld, unaniem aangenomen door alle conferentiedeelnemers en verspreid als het eindresultaat van de General Conference. De Chinese pers meldde dat met deze verklaring musea voor het eerst mondiaal verklaarden actief onderdeel van de gemeenschap te zijn. Het verzamelen, conserveren, documenteren en tentoonstellen is niet genoeg. Musea moeten naar buiten treden en actieve participanten worden. Hoewel dit in veel musea al een algemeen geaccepteerde praktijk is, is het feit dat de wereldmuseumgemeenschap dit expliciet verklaart als een centrale opgave, wel degelijk een mijlpaal.

ICOM Nederland heeft niet alleen een moedig boek met prikkelende onderwerpen gepubliceerd, niet alleen een debat georganiseerd waarbij deelnemers verklaarden nog niet eerder zo over controversiële onderwerpen te hebben nagedacht, maar vooral ook door zijn zeer zorgvuldige voorbereiding met een voortdurende vinger aan de (museumpolitieke) pols een mondiaal gedragen Shanghai Declaration het licht doen zien, die als een mijlpaal in de mondiale museumpolitiek kan worden beschouwd.

Manus Brinkman, Chiangmai, Thailand
17 november 2010

Deelnemers aan het Three Countries Forum stemmen over het concept van de Shanghai Declaration – met het boek als ‘stemkaart’. Controverse, een diversiteit aan meningen: grafisch vormgever Frederik de Wal wist de inhoud van het boek te vertalen in een functioneel én origineel ontwerp.

Klik hier om het boek te bestellen.

Nawoord

Veel mensen hebben met gevoel voor *sense and sensitivity* hun bijdrage aan het bovenstaande geleverd en zijn niet allemaal genoemd. Daarom hieronder alsnog.

Andrea Kieskamp,

Tentoonstellingsmaker/conservator Het Scheepvaartmuseum en freelancer projectleider tentoonstellingen/tekstschrijver/redacteur.

Ze was initiator, hoofdredacteur, adviseur voor het debat en hield een oogje in het zeil voor het wetslagen van de slotdeclaratie

Odette Reydon,

Relatiemanager musea, Erfgoed Nederland, Amsterdam

Auteur van de actuele voorbeelden in de publicatie en sparring partner van Andrea Kieskamp bij de promotie van de publicatie, debat en uitkomsten.

Hanna Pennock,

Rijksdienst Cultureel Erfgoed, Amersfoort, lid van de ICOM Executive Council en van de Disaster Relief for Museums Task Force.

Ze was eindredacteur van de Nederlandse teksten.

Frans Fox,

Directeur Belasting en Douane Museum Rotterdam, secretaris ICOM Nederland.

Vervulde in Shanghai de rol van voorzitter van ICOM Nederland, vond sponsors voor het vervoer van de boeken en was betrokken bij de organisatie van het debat.

Steph Scholten,

Directeur van de Divisie Erfgoed van de Universiteit van Amsterdam

Hij schreef de inleiding van het boek en was keynote speaker tijdens het debat.

Helene Vollgraaff,

Policy Research Specialist National Heritage Council South Africa, Pretoria; bestuurslid ICOM Zuid-Afrika

Ze was keynote speaker tijdens het debat en droeg bij aan de opstelling van de slotdeclaratie.

Liu Kuili,

Hoogleraar in ruste; deskundige op het gebied van de cultuurhistorie van Chinese minderheidsvolken, Beijing

Hij was keynote speaker tijdens het debat.

An Laishun,

Deputy Director International Friendship Museum in Beijing; secretarissen-generaal ICOM China, mede-organisator ICOM General Conference

Hij organiseerde wat er te organiseren viel in Sjanghai en participeerde in de opstelling van de slotdeclaratie.

Bernice Murphy,

Director Museums Australia, Sidney; voorzitter ICOM Ethics Committee;

Ze coördineerde de opstelling van de slotdeclaratie.

Manus Brinkman,

Content Editor Virtual Collection of Masterpieces, Chiangmai; van 1998 - 2005 secretarissen-generaal van ICOM.

Las de teksten mee, was algemeen adviseur, zat het debat voor en was mede-opsteller

van de slotdeclaratie.

En dan ook nog de sponsors, dankzij wie de simultaanvertaling tijdens het debat kon worden gerealiseerd, een onmisbaar element voor een goede discussie met Chinese deelnemers. Te weten: het Nederlands consulaat in Shanghai, ICOM China, ICOM Nederland en Erfgoed Nederland. Tenslotte de sponsors die ervoor zorgden dat het boek in Sjanghai verspreid kon worden: kunsttransporteur Hizkia van Kralingen en het Nederlands consulaat in Sjanghai.